

Бабаліч Євген, здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Телійчук Віталій Григорович, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ДОПОМОГИ ГРОМАДЯН В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ефективність досудового розслідування в сучасних умовах безпосередньо залежить від професійної майстерності осіб, які виявляють та розслідують кримінальні правопорушення. У вдосконаленні цього складного когнітивного процесу дослідження важливу роль відіграє їхня спільна діяльність з громадськістю, які також можуть забезпечити комплексне та якісне розкриття кримінальних правопорушень.

Доцільність такого підходу до діяльності органів, робота яких пов'язана з боротьбою зі злочинністю, зумовлена, насамперед, тим, що поєднання зусиль адміністративно підпорядкованих суб'єктів цієї діяльності дозволяє більш ефективно використовувати сучасні науково-технічні засоби, методи та прийоми сприяє розширенню кола джерел криміналістично значущої інформації.

Зазвичай науковці розглядали громадськість як одну із складових сил оперативно-розшукової діяльності. Разом з цим, традиційно у теорії ОРД вважалося, що такі наукові категорії як «сили» та «засоби» вирізнялись окремо. Однак відсутність чіткої позиції науковців у даному контексті обумовлює наявність відокремлених точок зору з цього приводу, що і визначає актуальність нашого дослідження. Тому, враховуючи актуальність питань вдосконалення форм та методів оперативно-розшукової діяльності, серед яких особливе місце займає питання забезпечення законності при взаємодії працівників оперативних підрозділів з населенням та використанні допомоги громадян в ОРД, останнє потребує ґрунтовного наукового дослідження, що обумовлюється:

об'єктивними тенденціями зростання професійної злочинності, що потребує якісно нових підходів щодо діяльності правоохоронних органів України, зокрема оперативних підрозділів; конституційними положеннями щодо ролі народу України як носія суверенітету і єдиного джерела влади; правоохоронними функціями поліції, зокрема її оперативних підрозділів, що

зумовлюють її служіння народові України, кожній людині і громадянину. Зміцнення законності, захист прав і свобод громадян України є пріоритетним напрямком діяльності оперативних підрозділів [1, с. 147].

Зокрема, є думка, що існує чотири групи негласних засобів оперативно-розшукової діяльності, до яких відносяться: особи, які добровільно надають сприяння органам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність (на конфіденційній основі; штатні негласні співробітники органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність; оперативна техніка, тобто спеціальні оперативно-технічні засоби; оперативні обліки [1];

При цьому, до засобів ОРД відносить як безпосередньо матеріальну складову так і осіб, які по суті складають змістовну сторону «сил ОРД».

Інші автори, такі як С. В. Албул, С. В. Андрусенко, Р. В. Мукоїда, Д. О. Ноздрін до «суб'єктів ОРД» відносять окремих осіб, що гласно та відкрито сприяють діяльності оперативного підрозділу [2, с. 49].

З великою вірогідністю можна сказати, що до цієї категорії відносяться і представники громадськості. Згодом, була викладена думка, що висвітлюючи питання суб'єктів загальної оперативно-розшукової профілактики, до «сил, що беруть участь у загальній профілактиці» відносять: штатних гласних оперативних працівників; штатних та позаштатних негласних працівників оперативних підрозділів; працівників інших підрозділів НПУ; громадськість.

Однак, відмічаючи актуальність проблем залучення громадськості до участі в запобіжній діяльності та пропонуючи розуміння цієї діяльності, потрібно визначити природу та сутність указанного феномену, а також суб'єктів, що охоплюються цим поняттям. На сьогодні не існує правового визначення громадськості, тому постає питання, про яку громадськість має йтися - про всіх громадян країни чи про тих, кого дійсно хвилює напружена криміногенна обстановка та високий рівень криміналізації суспільства. Таким чином, методологічним завданням зазначеного дослідження є визначення тієї частини суспільства, яка охоплювалася б поняттям «громадськість» [2, с. 48]. Його наповнення повинно враховувати міру участі осіб в оперативно-розшуковому провадженні, соціальний і правовий статус, пов'язаний із їх участю в цьому процесі.

Найбільш гнучкою у контексті категоріального визначення місця і ролі громадськості в ОРД, є точка зору, про те яка ж участь в оперативно-розшуковому провадженні інших осіб, що не є суб'єктами ОРД вона розглядається крізь призму можливості здійснення ними дій, що будуть сприяти досягненню позитивного результату. Таку діяльність автори підручника називають «сприяння громадян оперативним підрозділам». Разом з цим, науковці зазначають, що виходячи із сутності і видів сприяння громадян оперативним підрозділам можна сформулювати саме поняття особи, що сприяє оперативним підрозділам. Такою особою є будь-який дієздатний чоловік, залучений до підготовки або проведенню ОРЗ, тобто

надає інформацію оперативним підрозділам (оперативнику) або іншим чином бере участь у вирішенні конкретних завдань ОРД і в зв'язку з цим наділений відповідними повноваженнями та підлягає соціальному і правовому захисту, а також відповідальності в разі порушення взятих зобов'язань [3, с. 95].

До виконання завдань оперативно-розшукової діяльності залучаються дієздатні особи. За бажанням особи факт її співпраці з оперативним підрозділом може не розголошуватися (здійснюватися конфіденційно). Розвідувальна діяльність, безумовно, є важливим інструментом захисту прав і свобод людини. Однак ідеї верховенства права визначають право кожної людини на приватне життя, а також наявність інших елементів системи гарантій прав людини, які реалізуються не лише представниками органів державної влади та місцевого самоврядування, але також неурядовими організаціями чи особами. Це створює багаторівневу структуру, яка не перешкоджає концентрації контрольних повноважень в одному об'єкті, що, в свою чергу, є гарантією її ефективності. Саме тому, закон забороняє брати участь осіб, діяльність яких пов'язана із охороною професійної таємниці, а саме: адвокати; нотаріуси; медичні працівники; духовенство; журналістів. У той же час, зазначена заборона не є абсолютною. Він набирає чинності за умови, що співпраця з оперативним підрозділом пов'язана з розголошенням професійної таємниці.

Відповідно до основних видів діяльності оперативних підрозділів, залучення осіб до оперативно-розшукових завдань здійснюється з метою: запобігання злочинам, виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень; виявлення та попередження кримінальних правопорушень; встановлення даних, що стосуються кримінального провадження; обшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду та ухилення від кримінального покарання; розшук зниклих безвісти; отримання інформації про події чи діяльність осіб, які становлять загрозу державній, військовій, економічній чи екологічній безпеці України [2, с.92-93].

Разом з цим, проблема взаємодії з громадянами та використання допомоги в ОРД – одна з найскладніших та найактуальніших для оперативних підрозділів і включає в себе систему взаємообумовлених проблем теоретичного, правового та прикладного характеру.

Так, взаємодія з громадянами та використання допомоги останніх в ОРД – це необхідна умова ефективної діяльності оперативних підрозділів, важливий визначальний засіб оптимізації діяльності національної поліції в цілому. У зв'язку з цим, в даний час необхідним є застосування єдиної якісно-нової концепції взаємодії оперативних підрозділів з громадянами та використання їх допомоги в ОРД. Цього вимагає, в першу чергу, необхідність належного захисту прав і свобод громадян в ОРД та вироблення й впровадження відповідних практичних рекомендацій.

по-друге, діяльність оперативних підрозділів щодо ефективного використання допомоги громадян в ОРД слід розглядати як їх безпосереднє завдання щодо оптимізації ОРД 5[1, с. 146].

-по-третє, основним завданням оперативних підрозділів на сучасному етапі має бути спонукання громадян до прояву ними позитивної активності в боротьбі зі злочинністю; - слід відмовитися від плановості при взаємодії з населенням та від оцінки даної роботи за кількісними показниками.

Єдиним показником ефективності взаємодії з громадянами та використання їх допомоги в ОРД має бути рівень довіри та підтримки з боку громадян до оперативних підрозділів; - особливу увагу варто приділити фінансовому забезпеченню досліджуваних відносин; - відносини з громадянами мають будуватися виключно згідно чинного законодавства, а не регламентуватися закритими відомчими нормативно-правовими актами [4, с. 147].

Отже, на наш погляд, залучення громадськості до оперативно-розшукової діяльності може здійснюватися як з умови необхідності в допомозі розкриття кримінальних правопорушень, так і в разі добровільному бажанні осіб надати свою допомогу з розкриття злочинів, як виконання свого громадського обов'язку.

---

1. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туман та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Х. : Пр; 2013. 824 с

2. Основи оперативно-розшукової діяльності : навч. посіб. / С. В. Албул, С. В. Андрусенко, Р. В. Мукоїда, Д. О. Ноздрін; за заг. ред. С. В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2016. 270 с.

3. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: Христов О. Л. «Громадськість як складова сил оперативно-розшукової діяльності» матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 20 жовт. 2017 р.): у 2-х ч. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. Ч. 1. 132 с.

4. Круглий В.М. Забезпечення прав і свобод громадян при використанні їх допомоги в оперативно-розшуковій діяльності. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/3868/1/11_p143-146.pdf